

Advies van BAPN op het Wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek, teneinde bij de berekening van het niet-beslagbare maandinkomen in het kader van de collectieve schuldenregeling toepassing te maken van referentiebudgetten. April 2022

1. Inleiding

1.1. Over het Belgisch Netwerk Armoedebestrijding

Het Belgisch Netwerk Armoedebestrijding (BAPN) heeft als kernopdracht om het federale beleid met betrekking tot armoedebestrijding te adviseren en te ondersteunen, vertrekkende vanuit de ervaring van mensen in armoede. BAPN vertegenwoordigt vier regionale netwerken armoedebestrijding en hun aangesloten verenigingen waar armen het woord nemen namelijk het Netwerk tegen Armoede, het Brussels Platform Armoede, le Réseau Wallon de Lutte contre la Pauvreté en Le Forum - Bruxelles contre les Inégalités.

1.2. Schuldoverlast: een actueel thema

Heel veel consumenten in ons land hebben moeite om hun facturen te betalen en deze problematiek is vandaag actueler dan ooit aangezien onze samenleving wordt getroffen door een opeenstapeling van crisissen (COVID-pandemie, de overstromingen in Wallonië, stijgende energieprijzen, inflatie). Gelukkig zijn er in België maatregelen en procedures om mensen met schulden te helpen. De collectieve schuldenregeling (CSR) is hier een goed voorbeeld van. Uit gesprekken met mensen in armoede blijkt echter dat er heel wat schort aan deze procedure. Samen met hen brachten we de problemen in kaart en formuleerden oplossingen. Al dit werk werd gebundeld in ons rapport: [Uit de Schulden](#). Tijdens onze gesprekken met mensen in armoede kwamen problemen met het leefgeld telkens weer aan bod. Veel mensen met een CSR moeten rondkomen met onmogelijk kleine budgetten, en dat zeven jaar lang. We zijn dan ook blij dat het parlement zich vandaag buigt over een wetsvoorstel dat pleit voor een haalbaar en menswaardig leefgeld binnen de CSR.

2. Advies van BAPN op wetsvoorstel 2502/1: Een pleidooi voor haalbaar en menswaardig leefgeld

De auteurs van het wetsvoorstel stellen terecht dat enkel met een haalbaar leefgeld de CSR werkelijk kans heeft op slagen. Haalbaar leefgeld is ook belangrijk om het menswaardig bestaan te garanderen. Dit menswaardig bestaan is een sociaal grondrecht. De initiële schrijvers van de wet betreffende de collectieve schuldenregeling hadden ook oog voor dit recht. Het garanderen van het menswaardig bestaan is, naast de schuldenafbouw en het bieden van een nieuwe start, één van de drie kernprincipes binnen de procedure.

Om dit principe veilig te stellen legde de wetgever ondergrenzen voor het leefgeld vast. Wanneer we de huidige ondergrenzen echter vergelijken met de referentiebudgetten -wetenschappelijke en objectieve standaarden die bepalen wat minimaal nodig is om aan onze samenleving deel te nemen- valt op dat de huidige ondergrenzen voor de meeste gezinstypes onvoldoende zijn om het menswaardig bestaan te garanderen.¹ Het vervangen van de huidige ondergrenzen door bedragen berekend op basis van referentiebudgetten, zou een grote vooruitgang betekenen.

Het wetsvoorstel lijkt echter het systeem van de ondergrenzen los te willen laten. Dit lijkt ons geen goed idee. Wettelijk vastgelegde ondergrenzen hebben het voordeel zeer duidelijk te zijn. Deze bedragen zijn niet voor interpretatie vatbaar. Zeker voor kwetsbare gezinnen is dit belangrijk. Mensen in armoede kennen vaak hun rechten niet, zijn verbaal niet sterk genoeg om deze af te dwingen of voelen zich wegens een ongelijke machtsverhouding verplicht bepaalde zaken te ondertekenen of te aanvaarden. Indien de schuldbemiddelaar bepaalde korven of uitgavenposten niet noodzakelijk vindt (bijvoorbeeld rust en

¹ Peeters, N., Van Thielen, L. & Cornelis, I.: "Menswaardig leven en schuldafbouw: een contradictio in terminis?", VIEWZ - Visie en Expertise in Welzijn en Zorg (2018)

ontspanning) of onvoldoende rekening houdt met de individuele situatie van de persoon met schulden zal het dus moeilijk zijn voor hem om hierover te onderhandelen.

De referentiebudgetten moeten dus de absolute minimumgrens vormen. Hieronder kan immers niemand menswaardig leven. Dit betekent echter niet dat deze standaarden voor iedereen automatisch voldoende zullen zijn. De referentiebudgetten zijn een theoretische berekening, gebaseerd op bepaalde assumpties en voorwaarden. Zo gaan de onderzoekers voor het berekenen van de korven uit van goed geïnformeerde en zelfredzame burgers die in goede gezondheid verkeren, beschikken over toegankelijke publieke goederen en diensten en leven in een kwaliteitsvolle woning.² Veel mensen (in armoede) voldoen niet aan deze omschrijving.

De schuldbemiddelaar kan enkel een menswaardig budget opstellen wanneer hij samen met de verzoeker alle noodzakelijke uitgaven in kaart brengt en nagaat wat die persoon werkelijk nodig heeft om rond te komen. Vandaag zijn er geen bindende richtlijnen voorhanden om deze berekening te maken, wat leidt tot ongelijkheden op het terrein.

“De persoonlijke uitgaven worden niet gepersonaliseerd. De advocaat heeft een lijst van ‘gemiddelde’ uitgaven en berekent hierop het leefgeld terwijl dit in veel gevallen niet overeenstemt met wat iemand werkelijk nodig heeft.” (getuigenis van een persoon in armoede.)

De referentiebudgetten zouden ook hier - als een soort van inventarislijst- kunnen helpen. De schuldbemiddelaar zou verplicht rekening moeten houden met alle goederen en diensten die wetenschappelijk noodzakelijk worden geacht om deel te kunnen nemen aan onze samenleving.

Een goede berekening bij de start van de CSR is cruciaal maar ook tijdens de looptijd van de procedure moet het aanzuiveringsplan kunnen worden aangepast. De wet bepaalt alvast dat dit mogelijk is³, maar in de praktijk loopt het soms anders.

“In mijn leefbudget telde ze het alimentatiegeld mee, maar mijn ex betaalde dit plots niet meer. Pas nadat er al drie maanden geen alimentatie meer was gestort, kreeg ik dit te horen. De schuldbemiddelaar heeft het dan van mijn leefgeld afgehouden. Gedurende 10 maanden had ik gewoon niet genoeg budget om te overleven. De schuldbemiddelaar wilde daar geen rekening mee houden want in theorie zou ik dat geld moeten hebben.” (getuigenis van een persoon in armoede)

“Ik ben tijdens mijn collectieve geopereerd aan mijn been en moest toen speciale schoenen dragen. Ik heb het papier van de dokter aan de advocaat gegeven en de advocaat heeft gezegd: ‘Er is geen geld beschikbaar.’” (getuigenis van een persoon in armoede)

Mensen in armoede vragen dat bij plots verlies van inkomsten de afbetaling van de schulden tijdelijk kan worden opgeschort. In het aanzuiveringsplan moet voldoende rekening gehouden worden met onverwachte uitgaven en kosten. Mensen in armoede signaleren ook al enige tijd dat ze - door de stijgende energieprijzen en inflatie - gewoon niet meer rondkomen met hun leefgeld. Een gevulde winkelkar is vandaag veel duurder dan pakweg zes maanden geleden. Schuldbemiddelaars zouden hiermee rekening moeten houden en niet wachten op de jaarlijkse indexering om het leefgeld aan te passen.

² CEBUD: “Een menswaardig inkomen voor iedereen”, Tien jaar CEBUD. Krant ter ere van de studiedag (2021).

³ Art. 1675/14 § 2 Ger. W

3. Andere noodzakelijke maatregelen om het menswaardig bestaan tijdens de CSR beter te garanderen

Een voldoende hoog en op maat berekend leefgeld is cruciaal om te komen tot een menswaardige CSR. Er zijn echter nog heel wat andere problemen met de CSR die dringend moeten worden aangepakt. Mensen in armoede schuiven drie absolute prioriteiten naar voren die we hieronder kort toelichten.³

3.1. Een afsprakenkader voor de schuldbemiddelaar

Er zijn maar weinig richtlijnen waaraan schuldbemiddelaars zich moeten houden en hierdoor verschillen ze sterk in hun manier van aanpak. Dit leidt niet enkel tot ongelijke leefgelden. Sommige mensen in armoede signaleren dat ook de communicatie met hun schuldbemiddelaar stroef verloopt. Ze worden onvoldoende geïnformeerd over hun financiële situatie en kunnen bij vragen hun schuldbemiddelaar moeilijk bereiken.

“Als ik een brief stuur naar de advocaat krijg ik geen antwoord. Als het CAW een brief schrijft is er binnen de twee uur een antwoord.”

Mensen in armoede vragen daarom dat er een federaal afsprakenkader komt voor schuldbemiddelaars. Ze vragen duidelijke richtlijnen over onder andere de berekening van het leefgeld, de communicatie, het recht op inzage en informatie, de gehanteerde tarieven van de schuldbemiddelaar, een jaarlijks gesprek om de jaarrekening te overlopen, ...

3.2. Een betere procedure voor als het fout loopt

Mensen die problemen ervaren met hun schuldbemiddelaar hebben momenteel het gevoel nergens terecht te kunnen. In theorie kunnen ze de arbeidsrechtbank vragen om op te treden en indien nodig een nieuwe schuldbemiddelaar aan te stellen.⁴ De meeste mensen weten echter niet dat deze optie bestaat of hoe ze dit moeten aanpakken. Anderen hebben weinig vertrouwen in de rechtbank.

“We hadden problemen met onze schuldbemiddelaar, die denkt dat wij criminelen zijn. Zo behandelt die ons. Ik heb haar voor de arbeidsrechtbank getrokken. De rechter zei: ‘Het is te kiezen of te delen. Ofwel geef je op en heb je terug deurwaarders aan de deur, ofwel doe je door met deze schuldbemiddelaar’.” (getuigenis van een persoon in armoede)

Mensen hebben het gevoel dat ze helemaal alleen staan tegenover een heel machtsapparaat en dat niemand hun belangen of rechten behartigt. Ze vragen daarom bijgestaan te kunnen worden door een steunfiguur. Ze vragen ook een verbetering van van de huidige procedure, die volgens hen performanter en toegankelijker kan.

3.3. Alle schuldbemiddelaars moeten een opleiding hebben gevolgd

Mensen in armoede vragen dat er dringend werk wordt gemaakt, zoals voorzien in de wet, van een verplichte opleiding voor alle schuldbemiddelaars, ook voor de advocaat-schuldbemiddelaars. De Koninklijke Uitvoeringsbesluiten die de inhoud en de organisatie van deze opleiding dienen te bepalen, moeten er snel komen. Binnen deze opleiding moet de schuldbemiddelaar niet enkel zijn kennis over de CSR aanscherpen maar ook een duidelijker zicht krijgen op de sociale kaart en zich meer verdiepen in het sociaal recht zodat hij de verzoeker beter kan adviseren en doorverwijzen. Daarnaast is het belangrijk dat de schuldbemiddelaar ook meer inzichten verwerft in de leefwereld van mensen in armoede.

³ Voor een uitgebreide analyse verwijzen we graag naar ons rapport: [Uit De Schulden](#) alsook naar de gemeenschappelijke standpuntennota: [Hervorming van de Collectieve Schuldenregeling \(CSR\): samenvatting van de aanbevelingen van de vier organisaties](#). Deze laatste tekst is het resultaat van een samenwerking tussen BAPN, SAM vzw, het Observatorium Krediet en Schuldenlast en het Steunpunt voor de Diensten Schuldbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

⁴ Art. 1675/17, § 4. Ger. W.